

El castanyer, només li faltava la vespeta

Un nou relat del Grup d'Escriptors del Montseny

Branca de castanyer amb gales o cecidis de la vespeta del castanyer (Dryocosmus kuriphilus). Foto: Josep M. Panareda

El castanyer és un arbre gros, bell i, si es deixa que creixi, espectacular. És ben conegut el castanyer gros de can Cuc a Vallfornès (Cànoves, Montseny), el tòtem arbori del Montseny. I qui no ha vist les extenses castanyedes del Montseny, de les Guilleries o del Montnegre.

Del castanyer se n'aprofita tot, com del porc, amb tot el respecte que es mereixen el porc i el castanyer. Els troncs s'aprofiten en totes les mides, els prims per a cercols, els mitjans per perxes i tanques i els gruixuts per bigues, bótes i mobles. Les fulles verdes són menjades pel bestiar i seques s'empren per a jaç. De l'escorça s'extreuen tanins per a adobar les pells. I quan el tronc es degrada, el podrit que queda dins el tronc es ven a bon preu com a terra de castanyer. I encara hi ha el fruit, la castanya, que es menja torrada i se n'obté una molt bona farina.

El castanyer ha estat, doncs, un recurs polivalent, tradicionalment explotat amb una productivitat i rendiment molt elevats. Sí, ho he escrit bé, "ha estat". Ara gairebé és un record i són molt escassos els profits que se n'obté. I no solament com a conseqüència de la pèrdua de valor de bona part dels productes forestals. Hi ha altres raons pels pobres castanyers.

Vegem què els hi ha passat.

Com dèiem, el castanyer és un arbre amb molts profits. Per aquesta raó ha estat plantat allà on el clima li és adequat, que com a referència seria l'ambient de la muntanya mitjana del Montseny, entre els 800 i 1200 metres aproximadament. A cotes més baixes viu bé al obacs. I no oblidem un detall molt important: el castanyer no viu bé damunt de terres amb calç, damunt de calcàries i margues. El trobarem, doncs, damunt de granits i pissarres. Per això a Catalunya es localitza sobretot al Montseny, les Guilleries, el Montnegre i les muntanyes silícies de l'Empordà.

S'ha discutir molt si els castanyers són arbres autòctons o si han estat introduïts. La resposta més clara podria ser que en temps reculats hi haurien castanyers, que en les fases climàtiques poc favorables van desaparèixer o uns pocs exemplars subsistiren en refugis biològics. Però els castanyers tan estesos i aprofitats arreu són resultat de la intervenció humana, és a dir, han estat introduïts i clarament afavorits. Tanmateix és possible que alguns castanyers tinguessin un origen en algunes poblacions que subsistiren en refugis.

La realitat és que els humans han aprofitat el castanyer des de molt antic tant pel fruit com del tronc. I amb el temps han estat tants els profits obtinguts que ha estat plantat en molts indrets, fins a vegades en terres poc adients. De fet les castanyedes han de ser considerades com un conreu on s'apliquen tècniques molt específiques, com si fos una vinya o un camp d'ametllers.

Qui tenia bones castanyedes era ric ja que en treia molts beneficis. Però no tot han estat flors i violes, en especial el darrer segle a causa sobretot de dues plagues ocasionades per fongs, la tinta i el xancre, i darrerament per la novinguda vespeta del castanyer. Els estralls han estat tant grans que fins i tot alguns han pronosticat la seva desaparició. No sé si s'hi arribarà, però els danys han estat molt grans. El coneixement del cicle biològic dels fongs ha permès establir mecanismes de defensa força eficaços.

La tinta del castanyer és una malura produïda per un fong i es manifesta pel decaïment general, pel marciment progressiu començant per les branques i brots terminals, de dalt a baix de l'arbre, pel podriment de les arrels, per l'enfosquiment de la fusta i per l'escorça clivellada a la base del tronc. Els remeis per combatre aquesta malura són diverses actuacions preventives, tractaments químics, cars i de difícil aplicació, i l'obtenció de varietats resistents.

El xancre encara és més greu pels nostres castanyers. Els primers símptomes es manifesten al tronc i branques, on apareixen unes taques irregulars de color bru carabassat. Al cap de poc temps l'escorça es crivella longitudinalment. Es produeix una obstrucció dels vasos conductors que impedeixen la circulació de la saba i si això afecta tot el vol del tronc provoca la mort de la part situada pel damunt. Els estralls del xancre han estat grans, amb molts castanyers morts. S'han provat molts tractaments amb no gaire sort. Els darrers anys s'ha emprat la tècnica d'inocular soques de fongs que debilitin i bloquegin l'acció del xancre tan mortífer amb resultats força esperançadors.

En plena lluita pel control de la tinta i el xancre arriba la vespeta del castanyer, un insecte de l'ordre dels himenòpters originari de la Xina. La seva propagació ha estat molt ràpida a causa de la mobilitat dels adults i del transport de material infectat. Es detecta per la seva presència de gales o cecidis als branquillons joves, als pecíols i als nervis centrals del les fulles. Causa una forta disminució de l'activitat fotosintètica i redueix considerablement la fructificació. Pot arribar provocar la mort del castanyer. Combatre la vespeta no és gens fàcil. S'està provant el control de les larves mitjançant insectes paràsits, però encara s'és a les beceroles. Hi ha molts castanyers afectats per la vespeta del castanyer al Montseny.

Només ens mancava la vespeta, diuen els propietaris i gestors dels castanyers. I tenen tota la raó. Pobre castanyer! Se'n sortirà de totes aquestes malures? No ho tinc gens clar.